

Inventaris archief prof.dr. K. Schilder (1890- 1952) en mw. A.J. Schilder-Walter (1881-1977)

Archiefblokgegevens

Archiefnummer: 173

Archiefnaam: K. Schilder

Begin-eindjaar: 1911-1952 (1968)

Omvang: 2,5 meter

Plaats: G 5-7

Bewerker: I. van der Lugt

Datum: 18 januari 2002

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Geschiedenis van het archief.....	3
Toegang.....	3
Biografische gegevens.....	3
Verwant materiaal	3
Inventaris	3
Persoonlijk archief	5
Correspondentie, 1911 – 1968	5
Stukken.....	5
Ambtelijk archief	5
Predikantschap	5
Correspondentie, 1917 – 1933	5
Preken, 1924 – 1950.....	5
Hoogleraarschap.....	5
Correspondentie Theologische Hoogeschool, 1934 – 1952.....	5
Bijzondere stukken Theologische Hoogeschool	5
Kerkelijk leven	6
Voorgeschiedenis Vrijmaking, 1936 – 1942.....	6
Correspondentie, 1936 – 1942	6
Vrijmaking, 1942 – 1944	6
Correspondentie, 1942 – 1944	6
Vrijmakingsstukken ontvangen door K.Schilder, 1940 – 1944	6
Opbouw GKV, 1945 – 1952	6
Correspondentie, 1945 – 1952	6
Stukken, 1945 – 1952.....	6
Redacteur De Reformatie	7
Correspondentie, 1927 – 1952	7
Stukken, 1935.....	7
Bestuurlijke functies.....	7
NCRV, 1933 – 1949.....	7
Deputaten, 1935 – 1948	7
Diverse onderwerpen.....	7
Amerika, 1928 – 1945	7
NSB en oorlog, 1935 – 1949	7
Publicaties, 1931 – 1951	7
Correspondentie (algemeen)	8
Archief.....	8
Documentatie	8
Bijlagen.....	9
Bijlage 1 Dictaten.....	9
Bijlage 2 Ingeleverde scripties	11
Bijlage 3 Manuscripten	12
Bijlage 4 `Zoekgeraakte originelen’	13

Inleiding

Geschiedenis van het archief

Op 12 september 1997 heeft dr. W.G. de Vries een groot gedeelte van het archief van prof. dr. K. Schilder (1890-1952) in bewaring gegeven op het ADC. Dit archief bestond uit algemene correspondentie en correspondentie betreffende de Vrijmaking. Het materiaal was alfabetisch geordend en opgeborgen in mappen. Via een chronologische en alfabetische toegang kon in het materiaal gezocht worden. De persoonlijke correspondentie inclusief toegang zijn nog niet overgedragen aan het ADC.

Materiaal van K. Schilder uit het archief van C. Veenhof is geschonken en op 18 juli 1997 overgedragen door de archivaris van de Nederlands Gereformeerde Kerken, dhr. D. Smits te Vlaardingen. Het materiaal is integraal opgenomen in het archief.

Inventaris

Deze inventaris is onderverdeeld in persoonlijk archief, ambtelijk archief en documentatie. Het gedeelte ambtelijk archief bestaat uit de volgende onderdelen: archief betreffende predikantschap, hoogleraarschap, kerkelijk leven, redactie De Reformatie, bestuurlijke functies en diverse onderwerpen. Per onderdeel wordt eerst de correspondentie beschreven en daarna de andere aanwezige stukken over dit onderwerp. Verzamelbeschrijvingen, zoals dictaten, manuscripten e.d. worden nader uitgewerkt in een bijlage. De afzonderlijke stukken worden niet als afzonderlijk nummer in de inventaris opgenomen. Tenslotte is een index op persoonsnamen (alfabetische lijst) en op chronologie opgenomen. Als deze toegangen geen resultaat opleveren, kan via de archivaris in de database gezocht worden op andere ingangen.

Biografische gegevens

Zie *Biografisch Lexicon voor de Geschiedenis van het Nederlands Protestantisme*, deel I, pp. 314 – 318.

Verwant materiaal

- Fotocollectie (ADC)
- Schilderij K. Schilder (geschonken door ds. J. Geersing, Hengelo, januari 2000) (ADC).
- Verzameling J.J.C. Dee met kopieën en foto's betreffende K. Schilder (ADC)
- Ds. W. van der Schee, Loenen (moet nog overgedragen worden); zie ook www.neocalvinisme.nl
- K. Schilder te Nietap, stukken P.A.C. Schilder e.a.
- J.G. Noordveld te Groningen met realia K. Schilder (inhoud bekend, niet op ADC)
- Archief A. Schilder (ADC) niet openbaar
- Archief H.J. Schilder (ADC) niet openbaar

Toegang

Na overdracht is besloten om dit voor het ADC en de vrijgemaakte kerken belangrijke archief met de nieuwste technologische middelen toegankelijk te maken. Deze inventarisatie is nu voltooid. Ze heeft twee jaar geduurd en heeft geleid tot een goed toegankelijk archief. De correspondentie van en aan Schilder bestaat uit 4167 stukken. Deze zijn in een database (MS Access 2000) toegankelijk gemaakt op uniek nummer, afzender, ontvanger, datum, plaats, categorie (persoonlijk of ambtelijk), functie (lijst), onderwerp (lijst), inhoud, opmerking en wel of niet getypt door Wim de Gelder. De database is terug te vinden in de directory D:/archieven/inventaris/kschilder2 (computer beneden).

Met deze inventarisatie zijn de oude lijsten van de correspondentie op datum en alfabet (opgemaakt in WP5.0) niet langer bruikbaar.

Brieven met afzender K. Schilder zijn overgetypt in MS Word 2000. Dit is in de database aangegeven door 'getypt door Wim'. De betreffende documenten zijn opgeslagen onder de datum en het unieke nummer in de directory D:/Schilder/brieven/ en daarna het jaar van de brief (computer beneden). Deze bestanden zijn opgeslagen als alleen-lezen bestanden. Van zes brieven is het origineel tot nu toe niet meer terug gevonden. Dit zijn de volgende brieven;

1. Schilder aan De Waarheidsvriend (?), zonder datum (wel getypt, niet in database)
2. Schilder aan F.C. Meyster en L. Smit, 8 januari 1942 (wel getypt, wel in database)
3. Schilder aan W. van der Heide, 11 december 1942 (wel getypt, niet in database)
4. Schilder aan N. Duursema, 11 december 1942 (wel getypt, niet in database)
5. Schilder aan H.J. Schilder, 1944 (wel getypt, niet in database)
6. Schilder aan de GS Utrecht, 27 maart 1944 (wel getypt, niet in database)

De tekst van deze brieven is opgenomen in de map 'orgineelkwijt' in directory Schilder/brieven/ (computer beneden). Een uitdraai van deze brieven is opgenomen in bijlage 5 van deze inventaris.

De correspondentie beslaat de helft van het archief. De andere helft bestaat uit collegedictaten, preken, manuscripten, realia, documentatie, aantekeningen, synodestukken, kopij, vrijmakingsstukken, etc. Het archief is in eerste instantie toegankelijk, o.a. via de website www.adckampen.nl/collectie, door middel van een plaatsingslijst. De alfabetische en chronologische index zijn op het ADC raadpleegbaar.

Persoonlijk archief

Correspondentie, 1911 – 1968

1. 23-11-1911 – 09-12-1940
2. 11-12-1940 – 11-07-1968

Stukken

3. Persoonlijke stukken o.a agenda's, 1937, 1938, 1939, 1941, paspoort 1940
4. Knipsels door Schilder zelf verzameld

Ambtelijk archief

Predikantschap

Correspondentie, 1917 – 1933

5. 17-05-1917 – 18-12-1933
6. Catechisatie dictaat, Delft, jan. 1923

Preken, 1924 – 1950

7. preekschetsen
8. preken, zonder datum
9. preken, 1924 – 1935
10. preken, 1936 – 1950
11. Gedrukte, gebundelde preken, 1919-1944

Hoogleraarschap

Correspondentie Theologische Hoogeschool, 1934 – 1952

12. 14-01-1934 – 07-09-1934
13. 04-10-1934 – 25-03-1936
14. 07-04-1936 – 10-05-1937
15. 11-05-1937 – 23-03-1938
16. 23-03-1938 – 29-09-1938
17. 29-09-1938 – 23-06-1939
18. 28-06-1939 – 09-04-1940
19. 10-04-1940 – 24-02-1943
20. 02-03-1943 – 31-05-1945
21. 26-06-1945 – 14-07-1950
22. 01-08-1950 – 20-03-1952

Bijzondere stukken Theologische Hoogeschool

23. Diverse stukken Theologische Hogeschool
24. Aantekeningen op handgeschreven en gedrukte stukken
25. Dictaten (bijlage 1)
N.B. Al deze dictaten zijn buiten de verantwoordelijkheid van K. Schilder uitgegeven
26. Bij K. Schilder ingeleverde scripties (bijlage 2)

Kerkelijk leven

Voorgeschiedenis Vrijmaking, 1936 – 1942

Correspondentie, 1936 – 1942

27. 08-04-1936 – 18-12-1942

Vrijmaking, 1942 – 1944

Correspondentie, 1942 – 1944

28. 06-01-1942 – 03-02-1943
29. 04-02-1943 – 15-09-1943
30. 18-09-1943 – 19-02-1944
31. 19-02-1944 – 27-03-1944
32. 27-03-1944 – 11-04-1944
33. 11-04-1944 – 05-05-1944
34. 05-05-1944 – 27-05-1944
35. 27-05-1944 – 16-06-1944
36. 16-06-1944 – 05-07-1944
37. 06-07-1944 – 03-08-1944
38. 03-08-1944 – 27-12-1944

Vrijmakingsstukken ontvangen door K.Schilder, 1940 – 1944

N.B. niet opgemaakt door K. Schilder

39. Algemeen (incl. aantekeningen van K. Schilder)
40. Aan en van plaatselijke kerken A – O
41. Aan en van plaatselijke kerken R – Z
42. Aan de generale synode
43. Aan en van S. Greijdanus
44. Aan en van A. Schilder
45. Aan en van H.J. Schilder
46. Aan en van P.A.C. Schilder
47. Synodestukken, 1943 – 1944
48. Krantenknipsels Vrijmaking

Opbouw GKV, 1945 – 1952

Correspondentie, 1945 – 1952

49. 04-01-1945 – 07-06-1948
50. 10-06-1948 – 17-04-1950
51. 19-04-1950 – 21-03-1952

Stukken, 1945 – 1952

52. Stukken Opbouw GKV o.a. Amersfoorts Congres, zaak Kralingen, 1945 – 1952

Redacteur De Reformatie

Correspondentie, 1927 – 1952

- 53. 23-07-1927 – 01-06-1932
- 54. 21-07-1932 – 23-02-1935
- 55. 23-02-1935 – 16-04-1935
- 56. 16-04-1935 – 24-05-1935
- 57. 25-05-1935 – 22-02-1937
- 58. 22-02-1937 – 08-10-1938
- 59. 09-10-1938 – 01-08-1940
- 60. 02-08-1940 – 26-02-1948
- 61. 21-03-1948 – 18-03-1952

Stukken, 1935

- 62. Stukken De Reformatie, 1935

Bestuurlijke functies

NCRV, 1933 – 1949

- 63. Correspondentie betreffende bestuur NCRV, 1933 – 1949
- 64. Stukken NCRV, 1938

Deputaten, 1935 – 1948

- 65. Correspondentie Deputaatschap leergeschillen, 1935 – 1943
- 66. Stukken Deputaatschap leergeschillen en Hoge Overheid, 1936, 1948

Diverse onderwerpen

Amerika, 1928 – 1945

- 67. Correspondentie betreffende Amerika, 1928 – 1945
- 68. Stukken Amerika, 1939
- 69. Plakboek over Amerika, samengesteld door Marius J. Broekhuizen voor K. Schilder, 31 maart 1939 (groot formaat)

NSB en oorlog, 1935 – 1949

- 70. Correspondentie NSB en oorlog, 1935 – 1949
- 71. Stukken oorlog

Publicaties, 1931 – 1951

- 72. Correspondentie betreffende publicaties, 1931 – 1951
- 73. Manuscripten (zie bijlage 3)
- 74. *Wat is de hel*, 2^e herziene druk, 1920 (met aantekeningen van K.Schilder)
- 75. Recensieschriftjes (3)
- 76. Lezingen en redes, 1933 – 1948
- 77. Verslagen van lezingen
- 78. Diverse kopij

Correspondentie (algemeen)

- 79. Notitieboekjes L. Doekes secretaris van K. Schilder, 1938
- 80. Kopieën van correspondentie van K. Schilder, 1925 – 1951
- 81. Kopieën van correspondentie aan K. Schilder, 1933 – 1951
- 82. Correspondentie van anderen A – G
- 83. Correspondentie van anderen H – K
- 84. Correspondentie van anderen L – P
- 85. Correspondentie van anderen R – S
- 86. Correspondentie van anderen T – Z
- 87. Diverse stukken

Archief

- 88. Stukken m.b.t. het archief zelf

Documentatie

- 89-91. Krantenknipsels

18 januari 2002

IvdL

Aanvullingen

April 2002 ontvangen van ds. W. van der Schee, Loenen:

1. Aantekenboek Christus in zijn Lijden
2. Aantekenboek Catechismus
3. Aantekenboek Scholastiek
4. Notulenboek Bestuur Hospitium TH, 1922-1945. De achterzijde is door K. Schilder gebruikt voor zijn aantekeningen Dogmatiek, 1951
5. Aantekenboeken dissertatie

Augustus 2002 ontvangen via Riedstra TU, Kampen:

6. Huwelijksbijbel (18 juni 1914)

Bijlagen

Bijlage 1 Dictaten

DICTATEN K. SCHILDER ALS HOOGLERAAR.

N.B. Al deze dictaten zijn buiten de verantwoordelijkheid van K. Schilder uitgegeven.

Christelijke religie

1. Christelijke Religie. Collegedictaat (propedeuse), z.j., [dictaat is niet voltooid, omdat K. Dijk het vak “christelijke religie” heeft overgenomen na diens ambtsaanvaarding in 1936]
2. Christelijke Religie. Collegedictaat, Deel II, 2^e druk, 1949
3. Christelijke Religie. Collegedictaat, Deel III, z.j., z.p.

Encyclopedie

4. Dictaat Encyclopaedie, Deel I, jan. '34 - dec. '37
5. Dictaat Encyclopaedie, Deel II, jan. '38-17 feb. '41
6. Dictaat Encyclopaedie, Deel III, z.j.,
7. Dictaat Encyclopaedie, Deel IV, 1946-1948

Dogmatiek

8. Dictaat Dogmatiek, uitgegeven door het studentencorps “Fides Quaerit Intellectum”, feb.-juni 1934
9. Dictaat Dogmatiek, uitgegeven door het studentencorps “Fides Quadrat Intellectum”, vervolg, 1935-1936
10. Dictaat Dogmatiek, Deel III, dec. '36-dec.'38

[*Bovenstaande dictaten dogmatiek betreffen de ‘locus de peccato’, onderstaande dictaten dogmatiek betreffen de ‘prolegomena’ en de ‘locus de Deo’*]

11. Compendium-Dogmatiek, Deel I-Deel IV[V?] , 1937-1940 [in één band verzameld]
12. Compendium-Dogmatiek, Deel VI, 1940-1941 (1e helft)
13. Compendium-Dogmatiek, Deel VII, 1940-1941 (2e helft)
14. Compendium-Dogmatiek, Deel VIII, 1941-1942
15. Compendium Dogmatiek, Deel IX, 14 maart 1946-22 april 1947
16. Compendium Dogmatiek, Deel X, 1952

Ethiek

17. Dictaat Ethiek, Deel I, jan. '34- juni '37

[*Bovenstaand dictaat behandelt het 10^e gebod, onderstaande dictaten behandelen de ethiek vanaf de prolegomena*]

18. Dictaat Compendium der Ethiek, Deel I, 12 nov. '37-25 nov. '38
19. Compendium der Ethiek, Deel II, 13 okt. 39-'40
20. Compendium der Ethiek, Deel III, 1940-1941
21. Compendium der Ethiek, Deel IV, z.j. [na de vrijmaking]
22. Compendium Ethiek, Deel V, z.j.

Symboliek

23. 'Het verbond in de gereformeerde symbolen'. Collegedictaat Symboliek, 2^e druk, cursus 1941/1942

Overige dictaten

24. College-verslagen der door prof. dr. K Schilder in Amerika gehouden lezingen, april '39-juni '39
25. De kerk. Verslag van de door prof. Schilder gegeven intermezzo-colleges over problemen i.z. de kerk n.a.v. de "Heraut"-artikelen over "Het leerstuk der Kerk", jan.-juni 1942
26. Dictaat "Credo". Behandeling der 12 artikelen in verband met "Credo" van Karl Barth, 5^e druk, z.j.
27. Capita Selecta. Deel I, Kampen, aug.1949 [In twee delen, betreft opmerking K. Schilder n.a.v. scripties]
28. Capita Selecta. Deel II, Kampen, aug.1949 [In twee delen, betreft opmerking K. Schilder n.a.v. scripties]
29. Capita Selecta. Deel I, Kampen, 1951
30. Capita Selecta. Deel II, Kampen, 1952
31. Philosophie Logica, 1951

Bijlage 2 Ingeleverde scripties

1. J.H. Alberts, *Fides informis*, Langbroek, sept. 1950
2. L. Blokhuis, *Fides implicita*, z.j.
3. G. v.d. Brink, *De rationes van Christus' lijden onder den rechter*, z.j.
4. L. Douw, *Critiek op het voorkeursbegrip: Christus de Heer* z.j.
5. G. Lievaart, *Samenhang van de themata van het 3^e deel van het Apostolicum*, z.j.
6. G. Mulders, *Het begrip depositum fidei*, z.j.
7. H.W. Noordman, *Achtergrond van de uitdrukking (in de Heidelbergse Catechismus): 'Nut van de dood van Christus'*, z.j.
8. Z.G. van Oene, *Verandering in een punt des tijds – eschatologisch begrip –*, z.j.
9. H.M. Ohmann, *Bijbels begrip der anastasis*, z.j.
10. B.J.F. Schoep, *"In Christus"* (Onderzoek naar betekenis van de term.), 's-Gravenhage, jan. 1951, Kampen, mei 1951
11. D.K. Smit, *In- en uitwendige mens*, z.j.
12. A.G. Versteeg, *Het chiliasme*, mei 1951
13. B. de Vos, *mactatio mystica*, z.j.
14. N.N., *Adoratio Christi*, z.j.
15. N.N., *Het begrip "corpus Christi" in de ecclesiologie*, z.j.
16. N.N., *Mediatrix*, z.j.
17. N.N., *Type en antitype in de openbaringshistorie*, z.j.

Bijlage 3 Manuscripten

1. Proeftekst van de rede 'De gemene gratie'
2. Revisie van de brochure 'De waarheid luistert nauw'
3. Handgeschreven tekst van Toledo-Openbaring in de ontmoeting van Abraham en Melchizedek
4. Manuscript 'Ons aller moeder, anno domini 1935'
5. Drukproef 'Tolle lege'
6. Manuscript 'Wat is de Hemel', gedeeltelijk
7. Manuscript 'Alles of Niets',
8. Manuscript 'Geen stem voor de NSB', 'Doxen en paradoxen', 'Credo, ik geloof'
9. Diverse manuscripten

Bijlage 4 'Zoekgeraakte originelen'

000000b

'De Waarheidsvriend'?

Z.p.

Mag ik voor onderstaande nog een plaatsje?

Prof. Dr. H. Visscher zegt in De Waarheidsvriend, dat ik me 'aanstel' en een 'verontschuldiging' gaf. Het eerste laat ik met eerbied staan, maar het tweede bestrijd ik, want het is een te vroeg gegrepen handhaving van de bewering, dat prof. Visscher toch iets te verwijten had aan mij; en ik ontken dat nog.

De bewering, dat ik 'verdacht maakte', laat mij koud. Professoren zijn het aan hun stand verplicht, om, zelfs in een booze bui, te *argumenteeren*. Indien prof. Visscher *citeert*, wat ik schreef, blijft van de verdachtmaking niets over. Van elk boek, dat over Genesis 2-3 schrijven wil, zou ik een *voorafgaande* sterk sprekende aanbeveling, klakkeloos overgenomen door redacties op verzoek van uitgevers, die de recensie al vast vriendelijk overleggen, ontraden; het komt er, vooral in dagen van strijd, op aan, voorzichtig te oordeelen. Overigens is het wel wat vreemd dat prof. V. zoo boos is, als men zegt: 'deze hoogleeraar denkt veelszins anders dan wij zelf het doen; ga daarom niet van te voren zijn werk aan het *volk* onvoorwaardelijk aanbevelen in zoo'n moeilijke kwestie'.

Over Marcus 16 (want prof. Visscher herinnert zelf aan zijn polemieek hierover tegen De Heraut) zou misschien nooit meer gedacht zijn – gelijk ik er niet aan dacht – als prof. Visscher dadelijk scherp voor het volk het onderscheid had laten zien tusschen tekstcritiek en andere critiek. Overigens zou men hier weer kunnen verwijzen naar de *argumenten*, die de Reformatie indertijd gaf tegen prof. V.

Tenslotte: het is moeilijk te zeggen, wat er gebeurd *zou* zijn, als men bij ons naar prof. Visscher geluisterd had. In elk geval zou het nuttig inzicht omtrent het verschil tusschen tekst- en bijbelcritiek aan vele gereformeerde lezers niet zoo duidelijk zijn geworden, als het thans kan zijn. – Voorts: als prof. V. waarschuwt tegen het 'hoog van den toren blazen' over een 'zoogenaamde gereformeerde wetenschap, waarvan de heeren zelve niet weten, wat zij is', dan kon het hem verblijden, dat althans ik in zooverre naar hem geluisterd heb, dat ik zei: mensen, kerkboderedacteuren, weet een beetje voorzichtig: gij weet volgens prof. Visscher, dien gij zoo vriendelijk aanbeveelt, niet eens, wat gereformeerde wetenschap is; vermoedelijk zijn de *uitgevers* van een boek in dezen even onbevoegd als gij; laat daarom een boek van prof. Visscher toch in vredesnaam niet a priori als het toppunt van gereformeerde wetenschap gelden voor het goedgelovige volk. Of moet ik aannemen, dat de gereformeerde leiders van onze kerken zelve niet weten, wat gereformeerde wetenschap is, en alleen prof. Visscher als zoodanig met volle vertrouwen – hem *alleen* - tegemoet treden? Dan vraagt de hoogleeraar een klein ietsje te veel.

Dat ik zou behooren tot hen, die Kuyper en Calvijn te licht bevinden, daar moet ik over nadenken, zegt de hoogleeraar. Ik heb het advies gevolgd. Na 3 dagen denken zeg ik: hm.

Wie zich nu weer 'ergeren' wil, moet het maar doen. Ik behoud bij *zulke* bestrijding mijn goed humeur; vooral als zij komt van een hooggeleerde.

De 'volle waarheid' van prof. Visscher dunkt mij nogal hypothetisch. En het schijnt, dat *hij* aan ons gereformeerden, alles zeggen mag, maar dat *wij* een gruwelijk kwaad doen, als wij alleen maar zeggen: eerst eens afwachten, wat er komt.

Met dank voor de plaatsing, Hoogachtend, Uw dw. K. SCHILDER

420108 / 4167

Meijster, F. C./ Smit, L.
Kampen

Den Heeren F. C. Meijster, Rotterdam,
L. Smit, Goes.

Mijne Heeren,

In aansluiting op de correspondentie betreffende het jaaroverzicht in het Jaarboek, breng ik het volgende onder Uw aandacht:

Ds. Meijster schreef mij dd. 7 Jan. 1942:

‘Na ontvangst van je eersten brief heb ik den uitgever Smit geschreven dat ik nog gaarne een revisie van de drukproef ontving en dat ik de woorden inzake de meeningsverschillen terugnam en verving door: de synode werd provisorisch gesloten. Voorts dat ik met je in correspondentie was, maar slechts bereid was mijn standpunt voor hem uiteen te zetten indien je hem zelf reeds op de hoogte gesteld had waar het over ging. Maandagmorgen belde hij mij op dat hij afdrukken moest en mijn correctie zou aanbrengen. Hij bleek toen op de hoogte te zijn waar het om ging; je had het hem blijkbaar bericht; hij wilde echter niet langer wachten, ging afdrukken en zou alleen weglaten wat ik hem vroeg. Met je inzicht dat hetgeen je voorstelde er in moest, ging hij niet accoord. Deze quaestie moet je dus maar met den Uitgever afhandelen’.

In het vervolg van zijn brief merkt ds. Meijster op, niet veel te voelen voor ‘nota’s-wisseling’. Ik verkeer in hetzelfde geval. Ben ik dus kort, rekent het mij niet als onwellevend aan.

1. Ds. Meijster schrijft, dat ik de zaak met den uitgever moet afhandelen. Zijn eigen aandeel in dezen schijnt hem niet aanwezig. Ik oordeel anders. Hij wist, evengoed als de uitgever, dat deze zaak voor mij van groot gewicht was; was redacteur evenals ik; had dus, indien het telefonisch onderhoud met hem inderdaad zóó verlopen is, ook wat de volledigheid betreft, als hij schrijft, moeten zeggen, dat hij opkwam voor het recht van den mederedacteur en dus hoopte, dat de uitgever dezen, al was het ook telefonisch, althans nog zou raadplegen, of zou doen raadplegen, eer afgedrukt werd. Tenslotte is een redactie toch redactie. Temeer, omdat ditmaal (hiermee wil ik te kennen geven, dat ik niet te roemen heb op dit punt) het niet mijn schuld was, dat de (kleine, en zoo goed als geen moeite kostende) copie niet op tijd gereed was. Ds. Meijster laat met geen woord weten, of hij de door hem beweerde beslissing van den uitgever ook heeft bestreden; het interesseert me verder ook niet.

2. Toen ik op 7 Jan. een op dien dag afgezonden telegram van den heer Smit ontving ‘daar jaarboek is afgedrukt kan geen verandering worden aangebracht’ was mijn eerste gedachte, dat de uitgever zonder ds. Meijster of mij verder te raadplegen, en zonder precies te weten, hoe de zaak mij interesseerde, was gaan afdrukken. Ik besloot toen de zaak maar te laten gaan. Thans evenwel blijkt, dat wel degelijk contact geweest is, op 5 Jan. een telefonisch contact met den schrijver-redacteur, en op 7 Jan. een telegram naar den anderen. Met den Heer Smit heb ik altijd veel te prettigen omgang gehad, dan dat ik hem iets kwalijk neem, of zonder meer ds. Meijster’s brief als volledig exposé aanvaard. Ds. Meijster zie ik voor wat dit geval betreft, met eenigszins andere oogen. Hij was in deze aangelegenheid ‘partij’ als synodepraeses tegenover mij als andere ‘partij’ in de synode; en waar hij zooveel bezwaar heeft tegen de ‘stok-achter-de-deur-methode’ had hij voor het minst moeten weigeren, ertoe mee te werken, dat het stuk zou worden gedrukt zonder dat ik er verder in gekend was; hij wist, én uit wat ter synode gebeurd is, én uit mijn brief, dat ik uit een oogpunt van objectieve berichtgeving deze mededeeling – op tijd – verlangde. Op den uitgever kan hij de verantwoordelijkheid niet afwentelen; althans op dezen niet alleen.

3. In deze omstandigheden, waar een groepje mensen, dat de waarheid niet hooren wil, jaar in jaar uit op mijn jaaroverzicht heeft afgegeven, en heeft aangedrongen, in 't openbaar, op een andere redactioneele regeling van verzorging der jaaroverzichten, wat nooit gebeurd was ten tijde van dr. Rullmann, en waar het dit groepje is, dat ter synode gebruik maakt van mijn gedwongen zwijgen en door ds. Meijster gesteund wordt, is er voor mij nog meer reden, om – niet uit geprikkeldheid tegenover den Heer Smit, maar uit een oogpunt van latere geschiedschrijving over een periode van moreel bederf in de kerken – ditmaal te blijven bij mijn aanstonds, om tijd te winnen, kenbaar gemaakte houding. Ze was geen loos dreigement. Het eenige wapen tegen doorgezette onbroederlijkheid ter synode, en wat daarmee samenhangt, is: tenslotte den weg vrij te houden voor latere reportage, en voor scherpe afbakening van de positie. Ik erken, dat ik geen recht heb, ds. Meijster te vragen, ertoe mee te werken, dat gepubliceerd wordt wat de synode HARERZIJD'S geheim houden wil. Maar ik wilde slechts in een door mij mede geredigeerd stuk iets zeggen over wat IK doe ten aanzien van een door de synode zelf publiek gemaakte aangelegenheid. Men had vrede in de kerken kunnen krijgen door eerlijkheid en 'fair play'. Hoe meer de ethische eischen geschonden worden, hoe verder de vrede wijken zal.

4. Het spijt me, dat de zaak zoo loopt. Maar ik heb geen lust, een wig te drijven tusschen den heer Smit en ds. Meijster, en laat dus verdere bespreking van trouwens vermoeiende détails achterwege. De heer Smit, met wien ik altijd prettig heb omgegaan, en wien ik ook nu nog niets kwalijk neem, zal mij ten goede houden, als ik eventueel van mijn bedanken en de reden daarvan kennis geef. Ik geloof, dat de zaak van de 'meeningsgeschillen' nog lang niet uit is, en pas begint los te komen, nu men dézen kant uitgaat. Dat geloof is de achtergrond van mijn houding in dezen. Dat ze overdreven geacht worden zal, weet ik; ik neem het ook niet kwalijk. Er zijn meer gevallen geweest, waarin ik achteraf gelijk kreeg toen men meer van de bijzonderheden hoorde.

Met vr. gr.,

hoogachtend, Uw dw.

421211a
Heide, W. van der
z.p.

Weleerw. Heer Ds. W. v.d. Heide,

Verlengde Schrans 91,
Leeuwarden (Huizum)

Amice v.d.H.,

We hebben een paar keer heel prettig kennis gemaakt, en over alles en nog wat gepraat. Vandaar, dat ik, vertrouwelijk, een verzoek durf doen. Vertrouwelijk, want hoe minder er in de huidige omstandigheden over iemand, die op reis is, gesproken wordt, hoe beter. Ik moet U dan ook vragen, niemand over dezen brief te spreken.

De kwestie is, dat ik graag in verband met enkele kerkrechtelijke studies inzage zou hebben van de Acta der Part. Syn. v. Friesland-Noord. B.v. de Acta na de jaren 1936 (daarmee te beginnen).

Zoudt U me die ook kunnen doen toekomen? Ze zullen wel zijn in het archief van Huizum, en anders gemakkelijk te bereiken voor een inwoner van Leeuwarden. Ik had ze graag gezonden aan het adres van mijn broer, A.S., Javastraat 2, c (let op dit huisnummer: 2,c), Den Haag. Onkosten worden natuurlijk gaarne vergoed; dit in geval het wenschelijk gevonden worden moest, wat ik natuurlijk niet beoordeelen kan, de boeken – ik onderstel, dat ze gedrukt zijn – aangeteekend te verzenden.

Ik zou in andere gevallen graag enkele groeten willen 'doen'. Misschien is het – zie boven – beter, het na te laten, en me te beperken tot Mevrouw en U zelf. Bij voorbaat welgemeenden dank,

steeds gaarne t.t.

[eronder genoteerd, mogelijk bestemd voor A. Schilder, die de gevraagde stukken eventueel in ontvangst zou nemen]: Als ze komen, krijg ik ze dan zoo spoedig mogelijk? 't Is voor eventueele correspondentie m/d 'synode'.

421211b
Duursema, N.
z.p.

Zeer Geachte ds. Dursema,

Dezer dagen werd me geschreven, dat (ook) U zich verwondert over het feit, dat van mijn brief aan den kerkeraad van Kampen afschriften tot beperkt getal zijn gemaakt, en dat U dit feit niet geheel kunt rijmen met wat ik destijds als bezwaar noemde inzake de 'meeningsgeschillen'.

Ik weet niet, of dit juist is; zoo ja, dan is deze brief een antwoord; zoo neen, dan kan 't geen kwaad, als ik er even op inga.

Ik zou op het volgende willen wijzen:

a) toen dadelijk nadat ik mijn schriftelijke verklaring betreffende dat verhinderd zijn had voorgelezen, dr. Thijs me vroeg: wat wil K.S.?, heb ik dadelijk en nadrukkelijk gezegd (ook toen men dit vroeg), dat ik natuurlijk best een brief a.d. synode zou kunnen schrijven, vermenigvuldigd voor de leden; niet evenwel voor de kerken. En dat ik meer wilde dan stencilwerk, nl. drukwerk.

b) toen in de laatste door mij bijgewoonde vergadering men nog eens weer op dit aambeeld hamerde (prof. Grosheide deed dat niet, die sprak over de mogelijkheid van *drukken*, op de manier van het In Memoriam-Honig in het Jaarboek) heb ik nog eens verteld, dat ik natuurlijk wel een stencilbrief kon geven a.d. synode, maar dat ik meer wilde, ik wilde gedrukt worden.

c) en dat is mijn oude eisch altijd geweest. Ze zijn met drukken begonnen, en ook met drukken geëindigd. Dat kon een kind tevoren uitrekenen. Waar ik zelf in drie qualiteiten betrokken was bij het geval, wilde ik op voet van gelijkheid worden behandeld, en bovendien de gelegenheid hebben, om inzake een openlijk aangesneden kwestie, die in openbare vergaderingen ook te Sneek aanvankelijk was behandeld, en rakende een vragencomplex, waarover Amsterdam oordeelde, dat geen onzekerheid mocht blijven bestaan (!), ook openlijk me uit te spreken.

d) Dat klopt ook heelemaal met mijn schriftelijke verklaring, voorgelezen in volle vergadering en aan het moderamen overhandigd, en dus in het archief aanwezig. Daaruit citeer ik:

'En zelfs, als zou de synode geen letter te dezer zake willen doen drukken boven hetgeen reeds gedrukt is, heeft ondergeteekende er bezwaar tegen, mee te werken aan een behandelingswijze, die onderscheiden broeders, en ook hem zelf, schade doet in hun positie als dienaar des Woords of als door de kerken aangewezen hoogleeraar; een behandelingswijze, die de leden der kerk uitsluit van het meeleven in eenmaal publiek gemaakte zaken'.

Me dunkt, dat deze coupure duidelijk is. Dat velen vergeten zijn, wat ik zoowel mondeling als schriftelijk heb gezegd, verwondert me niet. Sneek is begonnen met een bureau-Ruys, opdat de leden der vergadering gewichtige stukken te voren goed konden inzien. Maar reeds toen het bureau werkte, kregen we heel gewichtige dingen die het moderamen graag erdoor had (b.v. inzake een herderlijk schrijven) nu net precies niet te voren te lezen; die werden maar even voorgelezen. En tegenwoordig hoort of ziet men van het bureau-Ruys heelemaal niet meer. Het is droef, te zien, hoe spoedig de menschen de zaken vergeten, hoe weinig stemmen worden uitgebracht met volledige kennis van het feitenmateriaal, en hoe gemakkelijk tengevolge daarvan onjuiste voorstellingen ingang vinden.

Over de rest zal ik maar niet spreken.

Met vr. gr. en hoogachting, steeds gaarne Uw dw.

440000e
Schilder, H.J.
z.p.

B.H. Briefje zoeven in dank ontvangen.

Natuurlijk is 't weer mis, precies zoals ik dadelijk heb gedacht. 't Is pijnlijk om te zeggen, maar 't moet me toch maar van 't hart: natuurlijk neem ik dadelijk aan, dat er opperbeste en ook heel naieve bedoelingen zijn bij de meeste voorstellers en bidders i.d. cl.

Maar a.d. anderen kant is er toch ook wel een 'hogere diplomatie', die den hefboom van deze naiveteit gebruikt voor een vredesoffensiefje, dat, als ik eerlijk antwoord, d.w.z. probeer zakelijk te zijn (zooals bij een gebed behoort) dadelijk weer daaruit munt sluit, om den goeden gang van zaken te breken; ze zijn al begonnen met het tegenoffensief: publicatie v.d. 'Toel.' in 'De Standaard' (toen jullie je bidstondpreek klaarmaakten). Menschen als Meijster zijn vermoedelijk geen haar veranderd, en laten het hooren achterwege (b.v. curatoren).

Meteen is jullie betere voorstel v.d. baan.

Enzoovort.

Mijn advies: positie kiezen in de feiten. Het vredesoffensiefje is nog niet ten einde. Jullie weten officieel niet, hoe dat afloopt, maar weten wel officieel, dat het verkeerd aflopen KAN ('t is trouwens scheurmakerij, jullie heele bidstond, op synodaal standpunt). Ik zou daarom zeggen: wel doorzenden naar P.S. Zoolang niet de tegenwoordige basis die er ligt is weggenomen, officieel, moet je niet terwille v.d. *mogelijkheid*, dat er een andere basis komt, je losmaken v.d. feiten. Daarom protesteeren tegen het onrecht. Of moet ik soms na den oorlog nog zooveel maanden mee bukken onder een schorsing, die ik in strijd acht met het 9^e gebod? Of wil men soms dán in een preek ergens een wettig bewijs van scheurmaking zien (art. 3 K.O.) en me daarop vangen met z.g. genadig verlengde schorsing? Advies: vlieg er niet in, maar ga verder. H.gr., Oom,

440327b
G.S. Utrecht
Kampen
[Deze brief is mogelijk niet verzonden]

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde
Kerken in Nederland.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

Terwijl reeds sedert eenige dagen allerlei revolutionaire bladen bekend maken dat ik door U geschorst ben als hoogleeraar en als emeritus predikant van de kerk van Rotterdam-Delfshaven, heb ik zelf op dit oogenblik rechtstreeks nog niets daarvan uit Uw eigen correspondentie vernomen. Slechts aan een ander hebt U ervan bericht gedaan, met verzoek het feit te mijner kennis te brengen. Maar noch de gronden, noch de letterlijke bewoordingen van Uw besluit zijn mij op dit oogenblik bekend. Een behoorlijk rechtsprekende instantie zou ervoor gewaakt hebben, dat de tekst van het besluit met volledige vermelding der gronden aanstonds ware over te reiken geweest bij eerste kennisgeving; en dat deze laatste in direct verkeer ware geschied, niet in oratio obliqua.

Intusschen is deze informaliteit, ofschoon ook zelf een onrechtmatigheid, niet in zichzelf een reden om U te schrijven; bij het andere door U gepleegde, en in bescherming genomen onrecht zinkt deze in het niet.

Het is iets anders dat mij dringt tot dezen brief.

Blijkens betrouwbare persberichten en verslagen van handelingen Uwer commissie van 'zwarigheden', staat vast, dat door U, of namens U wordt uitgesproken:

dat de kinderen der geloovigen zijn te rekenen tot de gemeente van Christus, totdat het tegendeel blijkt;

dat het doel van de redactie der details der hier geciteerde formule was, te doen uitkomen, dat het 'rekenen tot' 'insluit' een oordeel der liefde, waarvan in de verklaring van 1905 wordt gesproken;

dat een tweede doel in de redactie van een ander detail was, te doen uitkomen, dat er tusschen deze formule en die van 1905 geenerlei schijn van materieel verschil mag bestaan.

Hier uit volgt, dat volgens Uw vergadering het 'rekenen' van de kinderen der geloovigen een oordeel is, dat later kan blijken onwaar geweest te zijn, en onjuist;

dat dit 'te rekenen zijn' ook kan blijken een vergissing te wezen;

dat derhalve volgens Uw synode de Catechismus ten onrechte zegt in antwoord 74, dat de bedoelde kinderen in Gods verbond en in Zijn gemeente begrepen *zijn*.

Tevens staat vast, dat door U in de handeling met candidaten (en ook anderszins) aan het 'rekenen tot' een beteekenis toe te kennen geacht wordt, welke van de hierboven gereleveerde afwijkt.

Hiermee staat tevens vast, dat U, bovendien zelve afwijkende van Zondag 26, antwoord 74, in kerkelijke handelingen dit antwoord disputabel stelt.

Disputabel stellen van wat God geopenbaard heeft, is door de synode van 1926 terecht veroordeeld.

En het invoeren van een dubbelzinnige (proponents)formule is door Hendrik de Cock in 1834 veroordeeld bij een synode, die hem daarna schorste wegens ordeverstoring.

Een synode, welke voor zichzelf ontkent en voorts vrolijk [?] disputabel stelt wat God openbaart en de kerk belijdt, verbreekt ook daarmee het accoord van gemeenschap. Ook als zij daarna handelingen verricht, als de schorsing van mij.

Zij dwingt ieder die de belijdenis liefheeft, om van de door U geschonden orde nog maar te zwijgen, zich *thans* tot de kerken [...] te wenden met een bezwaar inzake confessioneele afwijking, onder kennisgeving v/d overige kerken.

Waarom ik U hiermee bericht, daartoe over te zullen gaan, opdat de kerken niet langer door U op een dwaalspoor geleid, en de weg tot den kansel niet langer verontreinigd worde.

Met verschuldigde gevoelens, d.w.z. met gebed om terugkeer van Uw heilloozen weg blijf ik, Uw broeder